

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Великий тлумачний словник. – К.: Перун, 2002. – 1440 с
2. Городецька О.В. Національно-марковані концепти в Британській мовній картині світу ХХ століття. – Автореферат... кандидата філологічних наук, КНУ, 2003. – 20с.
3. Кочерган М.П. Мовознавство на сучасному етапі//Дивослово. – 2003. - №5. – С. 24-29.
4. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу//Мовознавство, 2004. – № 5 – 6. – С. 36-41.
5. Минский М. Фреймы для представления знаний. – И.: Энергия, 1979. – 152 с.
6. Скаб М.В. До питання про методикоу зіставного вивчення концептів//Проблеми зіставної семантики. Вип.8. – К.: КДЛУ, 2007. – С. 79-82.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Марина Цегельська – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, міжкультурна комунікація.

Олексій Бондар – магістрант каф. англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика.

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ**

Світлана БУЗЬКО (Кривий Ріг, Україна)

У статті описано лексико-тематичні групи та функціонально-стилістичні особливості суспільно-політичної лексики, яка використовується в текстах української постмодерної прози.

The article presents lexical-thematic groups and functional-stylistic features of social-political vocabulary which are used in the texts of Ukrainian postmodern prose.

Суспільно-політична лексика вже досить тривалий час перебуває в колі зацікавлень лінгвістів; вона вивчається не лише на матеріалі публіцистичних текстів, для яких є найбільш властивою, але й на матеріалі творів художньої літератури. На думку І.Протченка, питання про розширення кола джерел, що залучаються для вивчення та аналізу цієї групи лексики, “є суттєвим не просто з точки зору необхідності урізноманітнити ілюстративний матеріал, але і як свідчення активного вживання суспільно-політичної термінології <...>, її використання в художніх творах, у мовленнєвій практиці широких мас населення” [6: 19]. У цьому сенсі видається актуальним звернення до аналізу суспільно-політичної лексики, яку вживають у своїх творах українські письменники-постмодерністи, адже лексика постмодерних творів ще не була предметом спеціального лінгвістичного дослідження. Таким чином, у цій статті ми поставили собі за мету подати лексико-тематичну характеристику та описати функціонально-стилістичні особливості суспільно-політичної лексики, що використовується в текстах української постмодерної прози. Джерельною базою дослідження послугували твори Ю. Андруховича, С. Андрухович, Ю. Винничука, С. Жадана, О. Забужко, М. Матіос, С. Пиркало, А. Чеха.

Загальноприйнятим є погляд, згідно з яким до категорії суспільно-політичної лексики входять слова, що стосуються політики, економіки, різних аспектів суспільного життя, проблем державного будівництва, функціонування державних і громадських інституцій тощо (див.: [1: 55-56]; [10: 91]; [2: 45]). У мовознавчій літературі паралельно вживаються обидва терміни – “суспільно-політична лексика” і “суспільно-політична термінологія”, причому одні дослідники вживають їх як абсолютні синоніми [4; 7], інші вважають, що суспільно-політична термінологія становить лише частину суспільно-політичної лексики як поняття значно ширшого [5; 3]. На нашу думку, друга точка зору більш переконлива, оскільки враховує ті відмінності, що простежуються між термінами й загальноживаними словами суспільно-політичної тематики. Оскільки ми не ставимо завдання відмежувати суспільно-політичну термінологію від семантично близьких до неї загальноживаних слів, вважаємо за доречне послуговуватися терміном “суспільно-політична лексика”, під якою розуміємо ту частину словникового складу мови, яка містить назви понять із різних сфер суспільно-політичного життя, у першу чергу з політичної, економічної, державно-адміністративної та юридичної галузей.

Суспільно-політична лексика, яка вживається в українських постмодерних текстах, включає такі лексико-тематичні групи слів:

1) слова на позначення основних соціально-історичних категорій і понять: *народ, нація, суспільство, країна, держава, цивілізація*, н-д: “А які повідомлення з України цікавлять західні мас-медії? Що уряд учергове украв у **народу гроші?**” (С. Пиркало. Не думай про червоне); “Укри, як і всі модерні **нації**, свідомо прагнули в Європу” (М. Матіос. Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів);

2) слова на позначення ідейно-політичних напрямків, течій, доктрин: *марксизм, капіталізм, соціалізм, анархізм*, н-д: “...була саме агонія **комунізму**” (Ю. Андрухович. Дванадцять обручів); “Учасники почали звинувачувати один одного в невігластві й **неправильному розумінні марксизму...**” (С. Пиркало. Зелена Маргарита);

3) найменування, що позначають політичні партії, союзи, блоки: *Комуністична партія, Рух, ООН, НАТО, Європейський Союз*, н-д: “...уряди країн **Європейського Союзу** вже не рекомендували своїм громадянам відвідувати її” (Ю. Андрухович. Дванадцять обручів); “...як би там не старалися інспектори **ООН**, <...> від цього в Лондоні безпечніше не стане” (С. Пиркало. Не думай про червоне);

4) найменування на позначення осіб із точки зору їх партійної належності, соціальної характеристики чи належності до різних форм державного управління: *буржуй, пролетаріат, анархіст, депутат, комуніст, кадебіст*, н-д: “На вигляд це був типовий **пролетар** – незграбний, вайлуватий, з тупим і розгубленим поглядом” (С. Андрухович. Сьомга); “**Анархісти** так і не прийшли, зате з’явилася купа **ліворадикалів...**” (С. Пиркало. Зелена Маргарита);

5) лексеми на позначення суспільних та політичних подій минулого й сучасного: *революція, депортація, репресії, тероризм, демонстрації*, н-д: “...передбачувана хвиля **арештів** <...> **непередбачувано віддалялася**” (Ю. Андрухович. Дванадцять обручів); “Під час **антипрезидентських протестів 2000 року Террі** <...> цілодобово знімав **демонстрації**” (С. Пиркало. Не думай про червоне);

6) слова на позначення абстрактних суспільно-політичних понять: *політкоректність, політична цензура, демократія, патріотизм, політична заангажованість*, н-д: “...за відсутність “**політичної заангажованості**” дорікнути було б неможливо” (Ю. Винничук. Мальва Ланда); “...і нам, напевно, соромно одне перед одним, що в нас недосить **геройчного патріотизму**” (С. Пиркало. Не думай про червоне);

7) назви понять із державно-адміністративної та юридичної сфер життя суспільства: *закон, право, акт, злочин, договір*, н-д: “...усе знову закрутилося: **договори, сертифікати, цінні папери, акції, кілька ефемерних банків, трастів і голдінгів...**” (Ю. Андрухович. Дванадцять обручів); “Я навіть беруся вас **субсидувати**. Я, знаєте, відомий у смітникових колах **меценат**” (Ю. Винничук. Мальва Ланда).

Наявність у постмодерних текстах стількох тематичних розрядів суспільно-політичної лексики свідчить про зацікавленість письменників-постмодерністів питаннями суспільного розвитку та державного будівництва нашої країни, а також соціальними проблемами її історичного минулого. Інколи суспільно-політична лексика допомагає відтворити епоху ідеологічного тоталітаризму, при цьому слова на позначення суспільно-державного ладу та історії Радянського Союзу набувають виразно негативного емоційно-оцінного забарвлення:

“...з того містечка <...> колись давно **втікали від кагебістської облати до Києва її батьки**” (О. Забужко. Польові дослідження з українського сексу);

“Те саме **МДБ** безжалюно нищить **УПА**, яка, в свою чергу, ще жорстокіше нищить **більшовиків...**”; “Можливо, тому, що саме в ці роки був **голодомор**” (А. Чех. Цього ви не знайдете в Яндексі);

Однак зазвичай твори постмодернізму звернені не до минулого, а орієнтовані на різноманітні проблеми сьогодення; у ряді випадків це проблеми соціально-політичного характеру, при порушенні яких письменники звертаються до різних тематичних груп суспільно-політичної лексики. Зокрема, навіть при поверховому ознайомленні з постмодерними текстами впадає в око відчутне розчарування письменників-постмодерністів

у сучасному посттоталітарному устрої, відчуття тотальної порожнечі після втрати ідеологічних ілюзій:

“Макс завжди був **анархістом**, який не вірив у перемогу **анархії**, а я вірила в **національну демократію**, від чого тепер мені смішно” (С. Пиркало. Не думай про червоне);

“А у нас зате **соціалізм і анархізм**, і бардак, це теж оригінально” (С. Пиркало. Зелена Маргарита).

Уживаючи суспільно-політичну лексику, письменники-постмодерністи торкаються також таких соціальних проблем сьогодення, як політична заангажованість сучасних мас-медіа, соціокультурний рівень бізнесової та політичної верхівки тощо. Н-д:

“Залишається дивитися ТБ. <...> Суркіс на **прес-конференції** перед букетом мікрофонів. Суркіс шепоче щось на вухо **Президенту**. Суркіс та **народ**. <...> Медведчук. Шматок Кравчука. Медведчук у кріслі **спікера**... У мене ще всі вдома?”; “Далі розмова точиться на **політичні теми**. <...> Я розповідаю, яка **продажна** у нас **преса**...” (С. Пиркало. Зелена Маргарита).

“...працював і **слюсарем**, і **сантехніком**, і **барменом**, а тепер він займається **оптимізацією податковкладень і скеровуванням надлишкових капіталів**...” (С. Андрухович. Жінки їхніх чоловіків).

У ряді випадків поряд із суспільно-політичною лексикою автори постмодерністських творів уживають нелітературну лексику, вдаючись таким чином до характерного для постмодернізму прийому стилістичних контрастів, що сприяє більш точному і влучному висловленню думки:

“Далі **дискусія** переросла в **бардак**, бо включились **теоретики ліворадикальної думки**.” (С. Пиркало. Зелена Маргарита).

“...але вдома, в твоїй бідній **забембаній країні** – країні **урядовців** в обвислих штанах і всіяних лупою піджаках <...> все воно якось ні до чого не кріпилось...” (О. Забужко. Польові дослідження з українського сексу);

“...я визнаю за людьми право на **тупість**, у руслі теперішньої моди на **політкоректність**...” (С. Пиркало. Не думай про червоне);

Зазвичай подібне поєднання різностильових елементів створює гумористичний чи комічний ефект або ж підкреслює іронічно-саркастичне звучання текстового уривку:

“Я чесно виконав свою роботу й на початку серпня отримав чесно зароблену **штуку баксів**, а також **соціальну гарантію**, **тіпа**, “я **кореш Віті Болта**”, яка, за словами самого Віті, мала допомагати мені в складних життєвих ситуаціях” (С. Ушкалов. БЖД).

Наведені приклади підтверджують думку Ю. Бельчикова про те, що конкретно-історичні суспільні умови безпосередньо впливають як на вибір мовленнєвих засобів, так і на характер використання тих чи інших слів; а також можуть сприяти обмеженню чи, навпаки, збільшенню частотності використання певного кола слів [2: 22].

Варто також звернути увагу на зміну емоційно-оцінного забарвлення тих суспільно-політичних лексем, що стосуються політичного та ідеологічного життя колишнього Радянського Союзу й діяльності компартії. За спостереженнями В. Чабаненка, така зміна емоційно-оцінних відтінків аналізованих лексем відбувається “завдяки ідеологічній переорієнтації українського суспільства” [9: 297]. Цю думку підтверджує суспільна мовленнєва практика; наприклад, якщо в мові колишньої партноменклатури слова *більшовик*, *комуніст*, *соціалістичний* відзначались виключно позитивним емоційно-експресивним забарвленням, то в мовленні сучасного суспільства експресивність цих та подібних слів, як правило, позначається різко негативними емоціями, про що свідчать наступні текстові уривки:

“Далі **маніфест** на захист **організації “Самостійна Україна”**, пропозиція дати пизди **КПУ**, бо вони мудаки...” (С. Жадан. Депеш Мод);

“– Значить, їду додому в електричці, а там дед продає газету «**Комуніст**». І так до мене: оце настояща газета **Комуністичної партії**, і давай мені триндіти...” (С. Пиркало. Зелена Маргарита).

Отже, використовуючи суспільно-політичну лексику названих тематичних груп, українські письменники-постмодерністи порушують різноманітні соціально важливі питання

минулого й сучасного життя нашої країни (напр., життя українського суспільства в епоху ідеологічного тоталітаризму, політична заангажованість сучасних мас-медіа, соціальний і культурний рівень нинішньої політичної та бізнесової верхівки тощо), а також висловлюють суб'єктивне ставлення до тих чи інших суспільних та політичних подій сьогодення, наголошуючи на відчуттях розчарування та порожнечі, які опановують посттоталітарне суспільство після втрати колишніх ідеологічних ілюзій.

Привертають увагу також стилістичні контрасти, що виникають на базі поєднання суспільно-політичної та нелітературної лексики в межах одного текстового уривку, в результаті чого створюються гумористичні або сатиричні ефекти, а також підкреслюється іронічно-саркастичний тон висловлювань. Крім цього, в текстах постмодерної прози спостерігається зміна емоційно-оцінного забарвлення суспільно-політичних лексем, які стосуються політичного та ідеологічного життя колишнього Радянського Союзу; це пов'язане в першу чергу зі зміною ідеологічних переконань українського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. – Львів: Світ, 2003. – 430 с.
2. Бельчиков Ю.А. Лексическая стилистика: проблемы изучения и обучения. – М.: Русский язык, 1988. – 158 с.
3. Бурячок А.А. Соціально-політична лексика і її відображення в тлумачних словниках сучасної української та російської мов // Слово і фразеологізм у словнику. – К.: Наукова думка, 1980. – 249 с.
4. Кирик Д.П. Про співвідношення понять “філософська лексика” і “філософська термінологія” // Наук. зап. Львів. ун-ту. Вип. 8, ч.1. – 1958. – С. 178-180.
5. Литвин О.П. До питання про суспільно-політичну лексику п'єс О.Є.Корнійчука // Наук. зап. Кіровоград. пед ін-ту. Т.8, 1959. – С. 64-69.
6. Протченко И.Ф. Развитие лексики современного русского языка. – М.: Наука, 1965. – 275 с.
7. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973.–438 с.
8. Чабаненко В.А. Стилiстика експресивних засобiв української мови. – Запорiжжя: ЗДУ, 2002. – 352 с.
9. Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Радянська школа, 1962. – 495 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Бузько – аспірант кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету.
Наукові інтереси: лінгвостилістика української мови.

МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ PR (на матеріалі англійської, російської та української мов)

Ганна ВАНІНА (Запоріжжя, Україна)

Стаття присвячена спробі побудови метафоричної моделі концепту PR в англійській (американський варіант), російській та українській мовах. Виділено сукупність взаємопов'язаних концептів, якими представлена ця модель.

The article is devoted to attempt of construction metaphorical model of concept PR in English (the American variant), Russian and Ukrainian languages. It was picked out the group of correlated concepts which present this model.

Метафора як науковий феномен завжди була предметом вивчення у філософії, риторичній, літературознавстві. У лінгвістичних дослідженнях когнітивного напрямку метафора займає значне місце, тому що вона представляє базовий когнітивний процес категоризації та концептуалізації.

Феномен метафори, природа й механізми утворення якого залишаються до цього часу не повністю розкритими, осмислюється тепер по-новому, з урахуванням когнітивного підходу до аналізу мовних явищ.

Актуальним вважається дослідження вербальних результатів цих когнітивних процесів, одним з яких є метафора, на матеріалі різних дискурсів, зокрема газетного.

Метою статті є спроба побудови метафоричної моделі концепту PR, репрезентованому в англійському (американський варіант), російському та українському газетному дискурсі.

Контекст відіграє важливу роль у процесі метафоризації, у ньому зафіксовані релевантні для позначення першої сутності ознаки, у чому і полягає метафорична взаємодія.

Когнітивну функцію метафори вивчали такі вчені, як Н.Д. Арутюнова, В.Г. Гак, М. Джонсон, Ю.М. Караулов, В.М. Телія, О.С. Кубрякова, Дж. Лакофф, В.М. Телія тощо.